

Co dělá umění uměním?

Umění ve fotografii

Adam Kugler

5. června 2017

O tématu mojí eseje jsem přemýšlel po přednášce, kde jsme probírali nejdražší fotografie. Pořád mi nešlo do hlavy, jak někdo může za něco takového zaplatit tolik peněz. Říkal jsem si, co z těch fotek, které by mohl pořídit každý z nás, dělá umění? Tato přednáška, závěrečná vernisáž a následné vyhodnocení našich fotografických projektů mě tedy přivedly k otázce: „Co je to umění a co dělá z obyčejných děl umění?“ Protože tento předmět se zabývá fotografií, zaměřím se hlavně na výtvarné umění a fotografie.

Nejprve bych chtěl vysvětlit, co si pod pojmem umění představuji já, jakožto člověk, který má vztah k umění asi jako většina obyvatel civilizovaného světa. Nejsem žádný velký znalec, ale na druhou stranu nejsem kulturní barbar a pár pokusů vytvořit „umělecké“ dílo jsem provedl, ať už v hodinách výtvarné výchovy, nebo ve svém volném čase. Rád obdivuji umění, které si můj obdiv zaslouží. Ve slově „umění“ vidím slovo „um“, což naznačuje, že člověk, který dílo vytvořil, něco umí. Něco, co by většina ostatních lidí nedokázala. Samozřejmě, když například sklář bude vyrábět úžasné skleničky, které by mohly být považovány za umělecká díla, jako na běžícím pásu, tak svým způsobem skleničky přijdou o svoji uměleckou hodnotu, přestože sklář u všech skleniček použil stejný um jako u té první. K umění totiž patří i jakási originalita a jedinečnost.

Myslím si, že do určité doby byl svět umění v pořádku. Možná je to proto, že lidé dříve umění vůbec neznali nebo se špatná umělecká díla nedochovala. Asi každé malé dítě, které vůbec nemá ponětí o uměleckém světě, si při pohledu na Monu Lisu řekne, že je to pěkné a autorovi to muselo dát práci, a zaslouží si tedy obdiv, bez vědomí toho, že se dívá na nejslavnější obraz všech dob. Bohužel přišel rok 1917, kdy Marcel Duchamp vystavil v galerii běžný pisoár jako umělecké dílo. Od této chvíle může být považováno za umění cokoli. Osobně si myslím, že Duchamp chtěl hlavně provokovat, a kdyby zjistil, že jeho dílo je nyní považováno za klasické umění, tak by asi nebyl moc šťastný.

V poslední době se v galeriích rozmohl takový nešvar. Cedulka u díla kromě názvu díla a jména autora obsahuje také popis díla. Tento popis zpravidla říká, co bylo autorovým záměrem, jak dílo vznikalo, proč je vystavené dílo vůbec umělecké dílo, a co si máme o dílu myslet. Osobně tyto popisky nemám rád. Podle mě by dílo mělo mluvit samo za sebe a já bych si na něj měl udělat vlastní názor sám, aniž by mi byl nějaký názor podsunut. Navíc jsem se do galerie přišel dívat a ne si číst. Kdybych chtěl obdivovat umění čtením, tak si přečtu dobrou knihu. Ovšem, že když mě nějaké dílo opravdu zaujme, tak si rád přečtu, jak vzniklo. V ostatních případech je to však jako se čtením licenčních podmínek na používání software. Když jsou krátké, tak je možná přečtu, jinak nikoli.

Zatím jsem se stále nezmínil o fotografiích. Může být fotografie vůbec umění? Co umí fotograf? Zmáčknout spoušť? To umí přece každý. Během tohoto semestru jsem se přesvědčil, že je toho mnohem více. Což ovšem neznamená, že by obyčejný člověk, který fotografuje na výletech, nemohl pořídit mistrovské dílo. V tomto případě, ale půjde spíše o náhodu. Fotografové, kteří nespolehají na náhodu, se musí spolehnout hlavně na vhodnou kompozici a správný moment, kdy zmáčknout spoušť. Fotografie tedy může být umění, zvláště když jsou za ni lidé schopni zaplatit obrovské částky.

Tím se vracím k nejdražším fotografiím z úvodu. Opravdu nechápu, proč je „Rýn II“ od Andrease Gurskyho nejdražší fotografií následován „Dívkou v oranžovém svetru“ od Cindy Sherman. Jistě, cena z nich ještě nedělá nejlepší umělecké fotografie, ale určitý ukazatel to je. Podle mě a mnoha mých spolužáků není na zmíněných fotkách nic výjimečného a dokonce jsou porušena základní pravidla kompozice. Chtělo by se říct: „Pravidla jsou od toho, aby se porušovala.“ Ano, ale porušení by mělo sledovat nějaký účel. Zde ten účel, bohužel, nevidím. Přestala by tato díla být uměním, kdyby byl horizont zarovnan do třetiny a dívka neměla „uřezanou“ hlavu a ruce? Těžko říct. Nedělá z nich tedy umění spíše jejich příběh nebo jen to, že je vytvořil nějaký umělec?

Není to náhodou tak, že cokoli, co vytvoří nějaký umělec (ve svém oboru), je považováno za umění? Do jisté míry to pravda je. Za pravdu by mi asi dali obchodníci s uměním a sběratelé. Ti skupují a prodávají díla umělců a je jim v podstatě jedno, jaký je obsah díla. Jde jim hlavně o to, kdo je autorem díla a jestli cena tohoto autora jde nahoru.

Zpět k fotografii a mé druhé motivaci, proč píše tyto řádky. V závěru semestru se konala vernisáž našich fotografických projektů. Projekty byly hodnoceny našimi cvičícími. Už doma mi bylo jasné, že můj projekt nebude mezi nejlepšími. Ne snad proto, že bych do něj nedal všechno, ale přeci jen nejsem zas tak zkušený fotograf a ve Photoshopu jsem absolutní začátečník. Trochu jsem se obával, že někteří lidé pojmu projekt příliš umělecky a zásahy ve Photoshopu budou značné. Já sám silně retušované fotografie považuji spíše za grafiky. Jsem zastáncem toho, že fotografie má zachycovat realitu a upravovat by se měly pouze maličkosti.

V následujícím textu bych se nerad dotkl kteréhokoli z autorů, pouze prezentuji svůj vlastní názor. Už při vstupu do výstavních prostor se na mě šklebily růžové dlaždice a já si hned vzpomněl na Duchampův pisoár. „Co má tohle společného s fotografií?“, říkal jsem si. Že by nějaká recese? Opakovaný vtíp ale přestává být vtípem. A to podle mě platí v umění dvojnásob. Napadlo mě, že toto dílo bude objasněno, až bude vernisáž zahájena. Mezitím, jsem si prošel ostatní projekty a někteří se ve Photoshopu pořádně vyřádili, ale měl jsem pro ně větší pochopení než pro zmiňované „dlaždice“. Zahájení výstavy s sebou přineslo i vyhodnocení projektů. K překvapení většiny návštěvníků vyhrály právě „dlaždice“ jakožto „Chaos“ od Jakuba Cmírala. Po skončení projevu se u zmíněného díla vytvořila fronta. Ne proto, že by si lidé dílo prohlíželi, na díle toho nebylo moc k vidění, byla to jen modročervená barva rozdělená do devíti čtvercových dlaždic, ale proto, že si lidé chtěli přečíst popis díla, aby se dozvěděli proč, je tohle vítěz. Když jsem se dostal na řadu, čekalo mě zklamání, přečetl jsem stranu A4 nepřilíši slohově zdařilého textu s průměrným příběhem o tom, jak fotografie vznikla při chytání fotoaparátu. Dále se autor ospravedlňoval, proč nesplnil zadání projektu a diktoval podmínky toho, jak má být dílo vystaveno. Říkal jsem si, „Dobře, soutěž vyhrál příběhem, ale kde je ta fotografie?“. Foto-

grafie byla nejspíše přetřena barvami, takže nebyla vůbec vidět. V rozpacích z toho byla i spousta mých kolegů. Ano, říká se, že umění má vzbuzovat emoce nebo že umění je něco, co se hodně líbí, nebo hodně nelíbí. Problém je, že tyto emoce ve mně nevyvolalo dílo samotné, ale to, že zvítězilo. Dalo by se říci, že právě porota udělala z díla umění, jinak bych kolem díla nezaujatě prošel se slovy „dobrá matlanice“. Přemýšlel jsem, jestli by dílo zvítězilo, kdybych byl jeho autorem já. Myslím si, že ne, protože i kdybych dílu věřil, nikdy bych nedokázal vystupovat s takovým sebevědomím jako skutečný autor tohoto díla. A proto ze mě asi nikdy nebude umělec.

Myslím, že se nacházíme v paradoxní době temna ve světě umění. Umění je všude přebytek, ale je těžké z něj selektovat to kvalitní. Zdá se, že někteří moderní umělci neumí nic než jen přesvědčovat lidi, že jejich díla jsou uměním. Jen si vzpomeňte na vaši návštěvu muzea nebo galerie, kde je oddělení s klasickým a moderním uměním. Zatímco klasické křídlo přetéká návštěvníky, v moderním křídle je liduprázdno, a tak ani kvalitní moderní kousky nemohou být oceněny. Umění by tu mělo být pro lidi. Ne proto, aby ho ocenila jen úzká skupinka jedinců nebo v horším případě pouze autor sám. Obávám se totiž toho, že za chvíli se svět umění zcela oddělí od toho ostatního, že umělci budou žít ve vlastním světě a zbytek obyvatel na ně bude pohlížet jako na bandu vyšinutých podivínů.

Závěrem bych měl jednu prosbu na fotografie nebo umělce obecně. Nebojte se fotografovat/tvořit to, co už někdo před vámi udělal. Vždy to můžete udělat lépe. Nesnažte se za každou cenu hledat něco, co tu ještě nebylo. Většinou to má svůj prostý důvod, a to, že nikdo to vidět nechce. Omlouvám se, že má esej je poněkud negativní. Víím, že asi těžko změní svět. Možná jsem se jen narodil ve špatné době nebo mi umění není souzeno. Zároveň ale věřím, že kvalitní umělecká díla se budou umět prosadit.